

Van Dingstal tot woonhuis

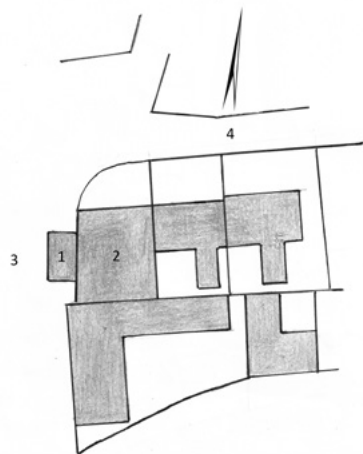
Jan Morren

W E BEGINNEN DE GESCHIEDENIS OVER DE DINGSTAL bij het oudste bekende huis dat in het dorp Velsen gestaan heeft. Een dingstal, afgeleid van *dingstoel*, is een plaats waar recht werd gesproken. In de middeleeuwen was de rechtspraak opgedeeld in de hogere en lagere rechtspraak. De hogere rechtspraak behandelde zaken met een ernstig vergrijp. Deze werd uitgevoerd door de graaf van Holland en na de grafelijke tijd door het Hof van Holland. De lagere rechtspraak waarin de eenvoudige zaken werden behandeld lag bij de ambachtsheer en werd namens hem uitgevoerd door de schout en schepenen. De eerste plaats waarvan we kunnen aannemen waar in Velsen de rechtspraak werd uitgeoefend was de woning bij de kerk in Velsen.

De woning bij de kerk in Velsen

Deze woning werd voor het eerst genoemd 1306. Willem III graaf van Holland gaf in dat jaar land in leen aan Willem die Gouwe, zoon van Willem van Teijlingen. Het land lag bij zijn woning naast de kerk van Velsen. Het leen strekte “van de Duinbeek in zee” en werd in het zuiden begrensd door de eigenaar Bartolomeus van der Wijk met een laan die strekte “van de Duinbeek in zee”. Met de Duinbeek zal de Engelmundusbeek bedoeld zijn en de laan is mogelijk de latere Adrichemmerkerckwegh, daarover kan geen zekerheid gegeven worden. De kerk van Velsen stond toen op zijn huidige plaats, waardoor vastgesteld kan worden dat de woning van Willem die Gouwe gestaan heeft in de omgeving van de huidige Engelmunduskerk. Over Willem die Gouwe is weinig bekend; zijn vader ging zich van Brederode noemen en die woonde op het kasteel Brederode bij Santpoort. Willem die Gouwe komt niet voor in de stamlijsten van Brederode, hij zal een bastaardzoon geweest zijn. De woning bij de kerk van Velsen is mogelijk een verdedigbaar huis geweest.

De locatie van de Dingstal weergegeven in de huidige situatie.

1 De Dingstal,
2 het Roodehert,
3 De Torenstraat,
4 De Zuiderdorpstraat.
J. Morren, naar kadasterkaarten en
luchtfoto.

Na 1433 kwam deze woning in het bezit van Gerrit Willemzoon Utenhage, die was getrouwd met Alijt Clays Gerrijtsdochter. Gerrit Willemzoon was afkomstig uit het geslacht Utenhage dat in die tijd mogelijk het Huis te Hage tussen Santpoort en Driehuis in bezit had. Hij bekleedde het ambt van schout in Velsen en werd in het archief van de abdij van Egmond regelmatig genoemd bij overdracht van eigendommen, leengoederen en gerechtelijke handelingen. Zo wees hij in 1426 en 1427, krachtens vonnissen van de Heemraden en de Dijkgraaf, bij openbare

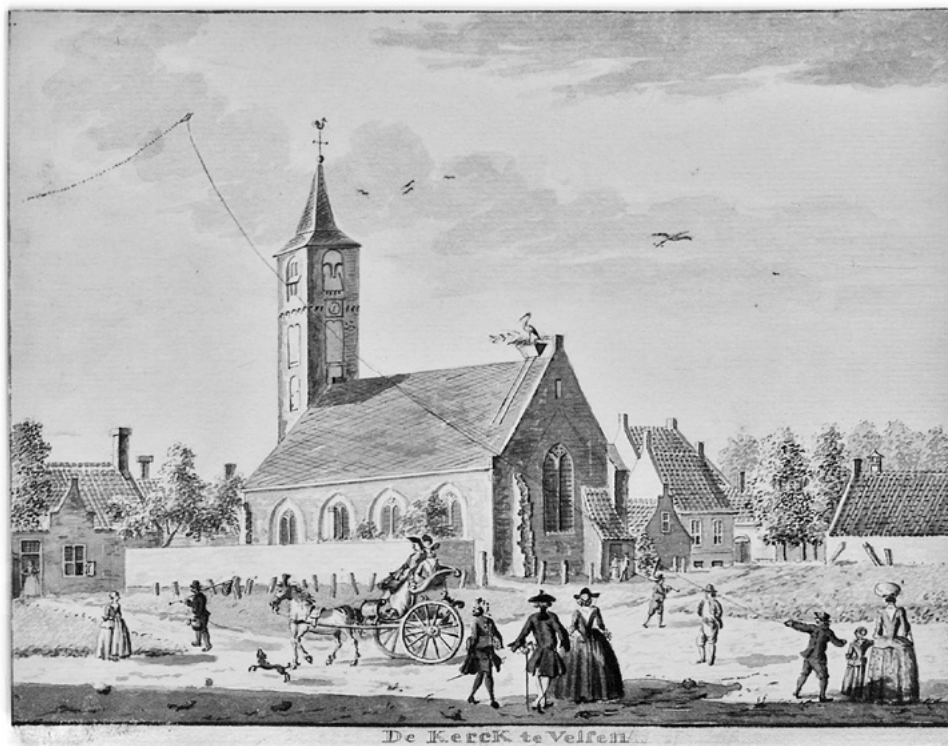
Het stadhuis van Haarlem in 1764 met rechts naast het midden de uitbouw met er voor de dingstal met een balkon er boven. Ets Cornelis van Noorde (1731-1795). Afbeelding Noord-Hollands Archief Haarlem, de Beeldbank.

verkoop land toe aan personen voor de kosten die zij gemaakt hadden voor het herstel van de dijk.

In 1428 beloofde Gerrit Willemzoon als schout van Velsen aan de abt en het convent van Egmond om een dijk te maken op een stuk geestland in Daren(Aren) geest en een stuk dat daar buiten ligt. Het land was afgestaan door de abt aan Sijmon Janszoon om de dijk te maken en Gerrit Willemzoon stond hier garant voor. Het zal hier gegaan hebben om de middeleeuwse voorganger van de dijk, het Katie of het Kaetje, een zomerdijk langs de meerweiden tussen het dorp Velsen en de Velserdijk. Deze middeleeuwse voorganger lag westelijk van het Katie of Kaetje dat vermeld wordt op kaarten uit de 17e en 18e eeuw en lag langs een oudere oeverlijn van het Wijkermeer. Deze oeverlijn was door landaanwas verplaatst naar het oosten.

In 1448 droeg Gerrit Willemzoon een deel van zijn bezit in Velsen over aan de graaf van Holland, Filips de Goede. Dit geheel werd omschreven als een *huis waarin hij woonde, hofstede, land, boomgaard en bossen die lagen bij de kerk in Velsen*. De bezittingen werden in het westen begrensd door andere bezittingen in Velsen, die hij in onderleen had van de heer van Brederode. Het ging hier om het gebied waar later de hofstede Velserbeek zou komen te liggen. Ten oosten lag het 'Kerkpat' dat we later kennen als het Haerlemmervoetpad. In het zuiden lag de Overduijner Kerckwech, dit zal de huidige Kerkesingel zijn, met een deel van de huidige Driehuizerkerkweg, en in het noorden lag de Adrichemmer Kerckwech, de huidige Stationsweg/Parkweg die vroeger aansloot op de huidige Middendorpstraat. In het gebied tussen deze wegen ligt nu het voormalige raadhuis van Velsen. Gerrit Willemzoon stond dit deel van zijn bezit in Velsen af aan de graaf in ruil voor een huis met land dat lag in Assendelft. Hij had aan de graaf verzocht of hij dit huis en land in leen kon krijgen "omdat het hem ongelegen is" dat hij nog langer in Velsen woonde. Het huis in Velsen kreeg Gerrit Willemzoon na de overdracht weer in leen en dit leen ging na zijn dood in 1461 over naar zijn zoon Willem Gerritzoon.

De gereformeerde kerk in Velsen, nu de Engelmunduskerk. Het tweede huis rechts naast de kerk is het in 1642 gebouwde rechthuis. De afbeelding in pen en penseel kan toegeschreven worden aan J. Schouten (1717-1792). Noord-Hollands Archief, Haarlem, de Beeldbank.

Willem Gerritsoon gaf in 1469 een stuk land van dit leen in Velsen in eeuwige erfpacht aan Claes Dircxsoon voor twee 'beyersegulden' per jaar. Op dit stuk land, dat lag aan de Sint Engelmundusbeek en het Kerkpat, bouwde Claes Dircxsoon een huis. In 1477 verkocht Willem Gerritsoon het erfpacht aan Claes Gerrijtsoon, de schout van Beverwijk. Het gebouwde huis werd toen bewoond door Dirck Janssoon. Claes Dircxsoon verkocht het erfpacht in 1481 aan Jan van Assendelft. Het huis werd nog toen steeds bewoond door Dirck Janssoon. Ten oosten lag het Kerkpadt en ten zuiden de Engelmundusbeek. Het huis stond dus ten zuiden van de woning bij de kerk in Velsen. In de belastingkohieren van Velsen uit 1543 en 1544 komen we een Dirck Janssoon tegen die een zate lands huurde in Velsen. Een zate met land was in die tijd een huis of een boerderij met land. Hierna vernemen we in de archieven niets meer over dit huis.

In 1530 kwam de woning bij de kerk in Velsen met toestemming van de graaf in bezit van Sijmon Dirxsoon die in 1543, 1544 en 1553 vermeld werd als schout van Velsen. Voor zover is na te gaan was de grond waar de woning op stond nog in erfpacht van de heren van Assendelft. In 1584 werd de woning niet meer genoemd in de belasting kohieren. Op de plaats van de woning stonden toen twee hutjes, het oude huis zal verloren gegaan zijn. Indien in de woning bij de kerk in Velsen rechtgesproken werd moet dit overgegaan zijn naar een andere locatie.

Op de plaats van de woning bij de kerk in Velsen kwam in later tijd de hofstede 's Gravenlust te staan. Tegenwoordig staat er het voormalige raadhuis van Velsen.¹

¹ Allan A.J., *Het Kennemerlandrecht*, Amsterdam 2005, voor een uitgebreide uitleg over het rechtsbestel uit die tijd.
Morren J., *Kastelen en Buitenplaatsen in Velsen, deel 3*, IJmuiden, Velsen-Zuid en Noord, 2015.
Verdam J., *Middelnederlandsch handwoordenboek*, 's Gravenhage blz. 138.
Jaarboek Oud Castricum, 1982, blz. 9.
NHA, *Drie huizen en heerlijkheden Assendelft ambachtsheerlijkheid*, toegang 231, inv. nr. 919, Cartularium Gerrit en Nicolaas van Assendelft, fo. 7.

De Dijnckstall of Dingstal

De nieuwe locatie voor de rechtspraak in Velsen werd voor het eerst genoemd in 1592, zoals eerder vermeld bij de verkoop van het huis dat 't Roede Hart werd genoemd. Dit huis werd gebruikt als herberg en is nu nog steeds bekend als restaurant Het Rode Hert. Ten westen van dit huis lag de Dijnckstall of Dingstal waar recht gesproken werd door de Vierschaar, gevormd door de schout en schepenen van Velsen. De naam vierschaar is afgeleid van vier geschoren of gespannen touwen waartussen de rechtspraak plaats vond. Aanvankelijk was dat in de open lucht maar later onder een afdak of een in een gebouw. Het stadhuis in Haarlem heeft aan de zijde van de Grote Markt een dergelijk afdak gekend. De rechtspraak vond daar plaats onder het afdak en vanaf de Grote Markt kon de bevolking de rechtspraak in het openbaar volgen.

In eerste instantie is er over de Dingstal zelf niets te vinden in de archieven, die werd alleen genoemd als westelijke begrenzing van de herberg 't Roede Hart. Mogelijk stond tegen de westmuur van 't Roode Hart een afdak waaronder recht werd gesproken. In 1642 kwam er een nieuw rechthuis gereed in Velsen dat kwam te staan tegenover de herberg 't Roode Hart. De dingstal bij de herberg zal toen zijn functie verloren hebben en zijn afgeboken.²

Een voorbeeld van rechtspraak in die dagen

De lagere rechtspraak in die dagen werd gecontroleerd door de baljuw van de Heerlijkheid van Brederode waar Velsen toen nog onder viel. In 1621 kwam hij met de leenmannen naar Velsen voor controle van de boeken betreffende de rechtspraak in Velsen. Zij moesten die boekhouding –toen de *rolle* genoemd– laten controleren, onder meer op misbruik van de rechtspraak. Bij overtreding moesten de schout, de schepenen en de secretaris van Velsen verschijnen voor de hoge vierschaar van Brederode. Door de baljuw en zijn leenmannen werd alles in orde bevonden, op twee stukken na waarvan de afhandeling nog liep. Een van die stukken betrof een rechtzaak tussen Frans Huijge die woonde in Velsen en Thijs Heijndricx die poorter was in de stede van Beverwijck over een hoekje land dat behoorde bij het land genaamd het Docxdal dat lag ten zuiden van Driehuis tegen de duinrand dat de één aan de ander had verkocht. Het geschil ging om de beschreven omgrenzing van het land en de vraag of dit hoekje daarbij hoorde. Voor de uitspraak hadden de schout en schepenen advies gevraagd bij een rechtsgelerde en op basis daarvan deden de schepenen uitspraak. Hierbij stelden zij vast, op basis van de beschreven begrenzing in de transportakte, dat het hoekje land bij het land het Docxdal hoorde.³

---

² NHA. ORA Velsen, inv. nr. 955 fo. 50.
NH. Ambachtsbestuur van Velsen, inv. nr. 86c.

³ NHA. ORA. Velsen, Schepenrol, toegang 3108 inv. nr. 931.